

MUZIEK

VORMGEVING

Toonhoogte

Toonduur

Tempo

Dynamiek

Klankkleur

Vorm en
vormelementen,
Compositie

Muziekvoorstelling

Zie ook
theaterspel-/vormgeving

MUZIKALE VORMGEVINGSMIDDELEN

TIJD:

Cadans of **beat** is een regelmatige geleding van tijd in de muziek. Een cadans of beat kun je vergelijken met het regelmatige bewegen van een hartslag, de ademhaling, het dag-nacht ritme, eb-vloed ritme.

TOONDUUR is de lengte, de tijdsduur van klanken en is bepalend voor maat en ritme. Accenten in de cadans zijn een voorbeeld van **maatvoering**.

- **Maat** of **metrum** is de indeling van de muziek in gelijke eenheden van één of meerdere tellen.

Hier zitten vier tellen in een maat, waarbij de kwartnoot één tel duurt

- **Metrum** is een vaste combinatie van beklemtoonde en onbeklemtoonde tellen ofwel lange of korte lettergrepen. Dit lijkt op wat in verzen of gedichten voorkomt. Elk woord van meer dan één lettergreep en elke tekst bevat beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen. De beklemtoonde noemt men *heffing*, de onbeklemtoonde *daling*. Het metrum is een vast schema, het regelmatig afwisselen van heffingen en dalingen. In de muziek is dit de **maatsoort**. De maatsoort wordt genoteerd aan het begin van elk muziekstuk met behulp van twee (schuin) boven elkaar genoteerde getallen: 3/4, 4/4 etc. Het (eerste) bovenste getal is bepalend en geeft het aantal tellen in

een maat aan en het onderste getal geeft een indicatie van het tempo. Bijvoorbeeld een tweekwartsmaat (2/4 - mars), driekwartsmaten (3/4 deze heeft 3 tellen in de maat, en de *kwartnoot* duurt één tel waarbij het hoofdaccent op de eerste tel komt, bijv. wals en mazurka) en vierkwartsmaten (4/4, tango).

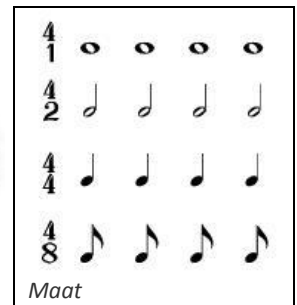
- **Ritme** zijn de muzikale patronen in de tijd, de korte en lange tonen in de maatsoort. Deze kunnen gevarieerd zijn. Daarbij kunnen regelmatige accenten gelegd worden maar ook juist accenten op onverwachte manieren verlegd worden, dat zijn de **Syncopen**: verspringende accenten niet op maar net voor of net na de tel.

TEMPO is de snelheid waarmee muziek wordt uitgevoerd, dat kan snel (hoog tempo) of langzaam (laag tempo) zijn bijvoorbeeld. Ook kunnen er tempowisselingen zijn waarbij vertraagd of versneld wordt. Bij veel modernere muziek (popmuziek) wordt het tempo door middel van een getal aangegeven, dat vertelt hoeveel tellen er in een minuut gaan (**Beats per minute**, oftewel **BPM**). Wanneer je bijvoorbeeld "♩=60" ziet staan, weet je dat het je het stuk moet spelen met een tempo van 60 kwartnoten per minuut (oftewel één per seconde). In de klassieke muziek zul je vaker Italiaanse termen tegenkomen. Deze zijn niet zo exact als de BPM. Hieronder de meest gebruikte termen, van zeer langzaam tot zeer snel:

- Largo**: langzaam, "breed"
- Andante**: rustig gaand,
- Moderato**: matig,
- Allegro**: vlug en levendig,
- Presto**: zeer snel,

LET OP! ritme en tempo zijn twee verschillende fenomenen, een muziekstuk kan langzaam zijn, terwijl er toch snelle ritmische bewegingen binnen het lage tempo kunnen zijn.

	Hele noot
	Halve noot
	Kwartnoot
	Achtste noot
	Zestiende noot
	Tweeëndertigste noot
Nootwaarde of nootduur	

Metrum: vaste versvoet van heffingen en dalingen
Heffingen worden aangegeven met een streepje (—), dalingen met een boogje (∪) vb zie: <http://cambiumned.nl/rijm.htm>

	metrical foot	poetic syllables	musical notation	groups of beats	equivalent time signatures
duple	dactyl	— ∪ ∪		2 + 2	2/4
	anapest	∪ ∪ —		2 + 2	2/4
triple	trochee	— ∪		2 + 1	3/8
	iamb	∪ —		1 + 2	3/8

©1994 Encyclopaedia Britannica, Inc.
Encyclopaedia Britannica Online. Web. 30 Jul. 2014.
<http://www.britannica.com/EBchecked/media/61527>

Classificatie van ritmisch metrum

poetry	metrical foot	musical notation
— ∪	trochee	
∪ —	iamb	
— ∪ ∪	dactyl	
∪ ∪ —	anapest	
— —	spondee	
∪ ∪ ∪	tribrach	

©1994 Encyclopaedia Britannica, Inc.
Encyclopaedia Britannica Online. Web. 30 Jul. 2014.
<http://www.britannica.com/EBchecked/media/61528>

GELUID:

Vanuit een natuurkundig perspectief bestaat muziek of geluid uit (lucht)trillingen. Geluid - dus ook muziek - heeft kenmerken als duur, hoogte, sterkte, kleur en karakter.

TOONDUUR is zoals bij TIJD reeds aangegeven: de lengte ofwel de tijdsduur van klanken.

TOONHOOGTE is de hoogte van klanken, instrumenten en/of stemmen. De toonhoogte wordt aangegeven door noten, genoteerde klanken. Daarbij wordt een notenbalk gebruikt als notatiesysteem.

Elementen die met toonhoogte te maken hebben zijn akkoorden (samenklanken van twee of meer tonen), harmonie (de rangschikking van akkoorden), dissonant, consonant, een- en meerstemmigheid, homofonie en polyfonie.

Melodie is een opeenvolging van klanken van verschillende toonhoogte, in een bepaald ritme en kan als een herkenbaar geheel ervaren worden.

DYNAMIEK (KLANKSTERKTE): Dynamiek is de klanksterkte van de muziek (decibels): hard en zacht en alles wat daartussen ligt, inclusief de overgangen van hard naar zacht of omgekeerd.

KLANKKLEUR of timbre is het aspect, dat twee even hoge en even sterke tonen toch heel verschillend kunnen klinken. Dezelfde toon op een viool gespeeld of op een piano geeft een andere klankkleur. Klankkleur of timbre is dus de eigen kleur, karakter van de individuele stem of het individuele instrument, van licht en helder tot vol en zwaar. Zo kan de ene sopraan licht en helder klinken, een andere sopraan donker en dramatisch. Ook de combinatie van verschillende stemmen en instrumenten levert eveneens een eigen klankkleur op: koor, strijkorkest, symfonieorkest, blaasorkest (harmonieorkest, fanfare), pop-band en/of combinaties hiervan hebben alle een eigen, karakteristieke klank.

Klankkarakter ontstaat door de manier waarop de toon tot stand komt, onderhouden wordt en ten einde komt: een vioolklank die pizzicato gespeeld wordt of met of zonder vibrato klinkt steeds weer anders. Of een klank uitdeint of abrupt stopt zorgt eveneens voor een ander klankkarakter.

VORM EN VORMELEMENTEN, COMPOSITIE

Met de genoemde vormgevingsmiddelen (toonhoogte, toonduur, dynamiek en klankkleur) creëren componisten muziekstukken, composities. Een aantal compositie- elementen en compositievormen zijn:

- **Een motief** is een klein melodisch of ritmisch gegeven dat als basis dient voor een compositie (denk bijvoorbeeld aan de eerste vier noten van de vijfde symfonie van *Ludwig van Beethoven*: ■■■_). Een motief kan onderdeel uitmaken van een muzikaal thema.
- **Een thema** is een muzikale zin die bepalend is voor een muziekstuk en die gedurende het stuk meerdere keren voorkomt, al dan niet als variatie. Een thema kan één of meerdere motieven bevatten.
- **Een symfonie** is een instrumentale compositie, gespeeld door een symfonieorkest. De eerste symfonieën werden gecomponeerd in de klassieke periode, de achttiende eeuw. De klassieke symfonie bestaat uit vier delen: snel-langzaam-menuet-snel. Het menuet is van oorsprong een niet al te snelle dans in driekwartsmaat.
- **Een lied**, in de popmuziek vaak 'song' genoemd, is een vocale compositie, in de volgende opbouw:
 - **intro**, de inleiding
 - **couplet**, dit is het gedeelte van een lied dat steeds terugkeert, waarvan de melodie gelijk blijft, met een steeds andere tekst voor de verschillende coupletten.
 - **refrein**, dit wordt gezongen na elk couplet en heeft steeds dezelfde melodie en tekst.
 - In de popsongs wordt er vaak een **bridge** aan toegevoegd, een gedeelte dat qua melodie en tekst slechts één keer voorkomt.

In de klassieke muziek wordt er een verschil gemaakt tussen het volkslied en het gecomponeerde lied, het zogenaamde kunstlied. Het volkslied is vaak eenvoudig van opzet en heeft over het algemeen een beperkte omvang. Het kunstlied is complexer van structuur en is vaak bedoeld om solistisch uit te voeren. In klassieke liederen komt lang niet altijd een refrein voor, vaak gaat het om coupletliederen.

- CvE. *Syllabus kunst vwo* - versie 2015. www.examenblad.nl

- P. Van Beek, Y. de Bont, L. Hulstaert, I. Jacobs, L. Oversteijns . (2005). *Uit de kunst 1*. Mechelen, Uitgeverij Wolters Plantyn

- <http://muziek-en-film.infonu.nl/diversen/96871-maat-ritme-en-tempo.html>

- P. Crossley-Holland. Metre. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/501914/rhythm/64632/Metre>.